

पुर्णा International School
Shree Swaminarayan Gurukul, Zundal

Grade - VI

Sanskrit

Specimen

Copy

Year- 2021-22

अनुक्रमणिका

Pa- 1 chapter (1 to 4)

Sa -1 chapter – (1 to 8)

NO	TITLE	PAGE-NO
प्रथमःपाठः	शब्दपरिचय-I	3
द्वितीयःपाठः	शब्दपरिचय-II	8

पु.ना

प्रथम:पाठः -शब्दपरिचय-I

➤ कठिन शब्दार्थः

- एषः - यह
- कः - कौन
- किम - क्या
- सः - वह
- एतौ - ये दोनों
- कौ - कौन
- स्तः - हैं
- तौ - ये दोनों

➤ शब्दार्थः

- बृहत - बड़ा
- चषकः - गिलास
- लघु - छोटा
- वस्त्रम - कपड़ा
- कर्षतः - जोततेहैं
- स्यूताः - बैग

अभ्यासः

➤ वाचन-कार्य

प्र- 1 (क) उच्चारणं कुरुत-

छात्रः	शिक्षकः	मयूरः
गजः	मकरः	बिडालः
घटः	दीपकः	

➤ रचनात्मक-कार्य

(ख) चित्राणि दृष्ट्वा पदानि उच्चारयत।

कृषकः

वृषभः

भल्लूकः

मण्डूकः

कपोतः

पर्यङ्कः

दूरभाषः

काकः

सौचिकः

➤ व्याकरण

प्र- 2 (क) वर्णसंयोजनेन पदं लिखत-

1-च् + अ + ष् + अ + क् + अः

=

चषकः

2-स् + औ + च् + इ + क् + अः

=

सौचिकः

3-श् + उ + न् + अ + क् + औ

=

शुनकौ

4-ध् + आ + व् + अ + त् + अः

=

धावतः

5-व् + ऋ + द् + ध् + आः

=

वृद्धाः

6-ग् + आ + य् + अ + न् + त् + इ

=

गायन्ति

(ख) पदानां वर्णविच्छेदं प्रदर्शयत-

- 1-सीव्यति = स् + ई + व् + य् + त् + इ
2-वर्णाः = व् + अ + र् + ण् + आः
3-कुक्कुरौ = क् + उ + क् + क् + उ + र् + औ
4-मयूराः = म् + अ + य् + ऊ + र् + आः
5-बालकः = ब् + आ + ल् + क् + अः

प्र- 3 उदाहरणं दृष्ट्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

1-चषकः	चषकौ	चषकाः
2-बलीवर्दः	बलीवर्दौ	बलीवर्दाः
3-शुनकः	शुनकौ	शुनकाः
4-मृगः	मृगौ	मृगाः
5-सौचिकः	सौचिकौ	सौचिकाः
6-मयूरः	मयूरौ	मयूराः

➤ रचनात्मक-कार्यम्

प्र-4-चित्राणि दृष्ट्वा संस्कृतपदानि लिखत-

गजः

काकः

चन्द्रः

तालः

ऋक्षः

बिडालः

प्र-5-चित्रं दृष्ट्वा उत्तरं लिखत-

यथा- बालकः किं
करोति?

बालकः पठति।

1-अश्वौ किं कुरुतः?

अश्वौ धावतः।

2- कुक्कुराः किं कुर्वन्ति?

कुक्कुराः बुक्कन्ति।

3- छात्रौ किं कुरुतः?

छात्रौ गायतः।

4- कृषकः किं करोति?

कृषकः क्षेत्रं कर्षति।

5- गजौ किं कुरुतः?

गजौ चलतः।

प्र- 6-पदानि संयोज्य वाक्यानि रचयत-

- गजाः - चलन्ति
- सिंहौ - गर्जतः

- गायकः - गायति
- बालकौ - पठतः
- मयूराः - नृत्यन्ति

प्र-7-मञ्जूषातः पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

नृत्यन्ति गर्जतः धावति चलतः फलन्ति खादति

(क) मयूराः <u>नृत्यन्ति</u> ।	(घ) सिंहौ <u>गर्जतः</u> ।
(ख) गजौ <u>चलतः</u> ।	(ङ) वानरः <u>खादति</u> ।
(ग) वृक्षाः <u>फलन्ति</u> ।	(च) अश्वः <u>धावति</u> ।

प्र-8-सः, तौ, ते इत्येतेभ्यः उचितं सर्वनामपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क) गजाः चलन्ति।	-	ते चलन्तिः।
(ख) छात्रौ पठतः।	-	तौ पठतः।
(ग) वानराः क्रीडन्ति।	-	ते क्रीडन्ति।
(घ) गायकः गायति।	-	सः गायति।
(ङ) मयूराः नृत्यन्ति।	-	ते नृत्यन्ति।

➤ प्रवृत्ति

संस्कृत मे पञ्च पशुः नामानि लिखत-

द्वितीयःपाठः शब्दपरिचय- II

➤ कठिन शब्दार्थः

- एषा - यह
- कुत्र - कहाँ
- का - कौन, क्या
- सा - वह
- एते - ये दोनों
- एता - ये सब
- एव - ही
- आम - हाँ

➤ शब्दार्थः

- घटिका - घड़ी
- उपवन - बाग
- चटके - दो चिड़ियाँ
- स्थालिका - थालियाँ
- दोला - झूला

अभ्यासः

➤ वांचन-कार्य

प्र- 1 (क) उच्चारणं कुरुत-

- छात्रा
- लत्ता
- माला
- शिक्षिका
- लेखिका
- गायिका
- नौका
- कलिका
- सेविका

➤ रचनात्मक-कार्यम्

(ख) चित्राणि दृष्ट्वा पदानि उच्चारयत।

सूचिका

द्विचक्रिका

पिपीलिका

उत्पीठिका

कुञ्चिका

मक्षिका

अग्निपेटिका

मापिका

वीणा

➤ व्याकरण

प्र- 2(क) वर्णसंयोजनं कृत्वा पदं कोष्ठके लिखत-

1-क् + उ + र् + उ + त् + अः

=

करुतः

2-उ + द् + य् + आ + न् + ए

=

उद्याने

3-स् + थ् + आ + ल् + इ + क् + आ

=

स्थालिका

4-घ् + अ + ट् + इ + क् + आ

=

घटिका

5-स् + त् + र् + ई + ल् + इ + इ + ग् +

=

स्त्रीलिंगः

अः

6-म् + आ + प् + इ + क् + आ

=

मापिका

(ख) पदानां वर्णविच्छेदं प्रदर्शयत-

यथा- कोकिले= क् + ओ + क् + इ + ल् + ए

- 1-चटके = च् + अ + ट् + अ + क् + ए
2- धाविका: = ध + आ + व् + इ + क् + आ:
3- कुञ्चिका = क् + उ + ज् + च् + इ + क् + आ
4- खट्वा = ख् + अ + ट् + व् + आ
5- छुरिका = छ् + उ + र् + इ + क् + आ

प्र- 3-चित्रं दृष्ट्वा संस्कृतपदं लिखत-

उत्पीठिका

पेटिका

नौका

चटका

महिला

मापिका

प्र- 4-वचनानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत-

एकवचनम्

द्विवचनम्

बहुवचनम्

यथा- लता

लते

लताः

गीता

गीते

गीताः

पेटिका

पेटिके

पेटिकाः

खट्वा

खट्वे

खट्वाः

सा

ते

ताः

रोटिका

रोटिके

रोटिकाः

प्र- 5-कोष्ठकात् उचितं शब्दं चित्वा वाक्यं पूरयत-

यथा- बालिका पठित। (बालिका/बालिकाः)

(क) अजेः चरतः। (अजाः/अजे)

(ख) द्विचक्रिका सन्ति। (द्विचक्रिके/द्विचक्रिकाः)

(ग) नौका चलति। (नौके/नौका)

(घ) सूचिका अस्ति। (सूचिके/सूचिका)

(ङ) मक्षिकाः उत्पतन्ति। (मक्षिकाः/मक्षिके)

प्र- 6-सा, ते, ताः इत्येतेभ्यः उचितं सर्वनामपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

यथा- अश्वः धावति। – सा अस्ति।

(क) महिलाः धावन्ति। – ताः धावन्ति।

(ख) सुधा वदति। – सा वदति।

(ग) जवनिके दोलतः। – ते दोलतः।

(घ) पिपीलिकाः चलन्ति। – ताः चलन्ति।

(ङ) चटके कूजतः। – ते कूजतः।

प्र- 7-मञ्जूषातः कर्तृपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

लेखिका	बालकः	सिंहाः	त्रिचक्रिका	पुष्पमालाः
--------	-------	--------	-------------	------------

(क) पुष्पमालाः सन्ति।

(ख) बालकः पश्यति।

(ग) लेखिका लिखति।

(घ) सिंहाः गर्जन्ति।

(ङ) त्रिचक्रिका चलति।

प्र- 8- मञ्जूषातः कर्तृपदानुसारं क्रियापदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूर्यत-

गायतः नृत्यति लिखन्ति पश्यन्ति विहरतः

- (क) सौम्या नृत्यति ।
- (ख) चटके विहरतः।
- (ग) बालिके गायतः।
- (घ) छात्राः लिखन्ति।
- (ङ) जनाः पश्यन्ति।

➤ प्रवृत्ति

चित्रम रचयत- मापिका, महिला, नौका

